

Про ціну скарбів

Наша гора ховає скарби старокняжої давнини. Пряче під замшілими кам'яними плитами, зарослими шипшиною і терном. Гора тримає ці скарби замкнуті в глибинах й іноді великудушно відкриє, виштовхне один-другий на сонячне світло – срібну монету, чи бранзолетку, чи кінджал в оздобах, чи коштовний камінець. Може, тому гору й називають Розрадою.

Я люблю ходити на цю гору. Не за скарбами, ні. Приходжу, аби навчитися в гори, як цінувати скарб. Мало в кого він є. *Та якщо ти сподобився його мати – тримайся скарбу. Не гоже випускати його з рук. Хіба що відкрити дорогоцінний, сліпучий красечок тому, хто це оцінить і прийме подячно. Кому це направду потрібно.*

Про силу погляду

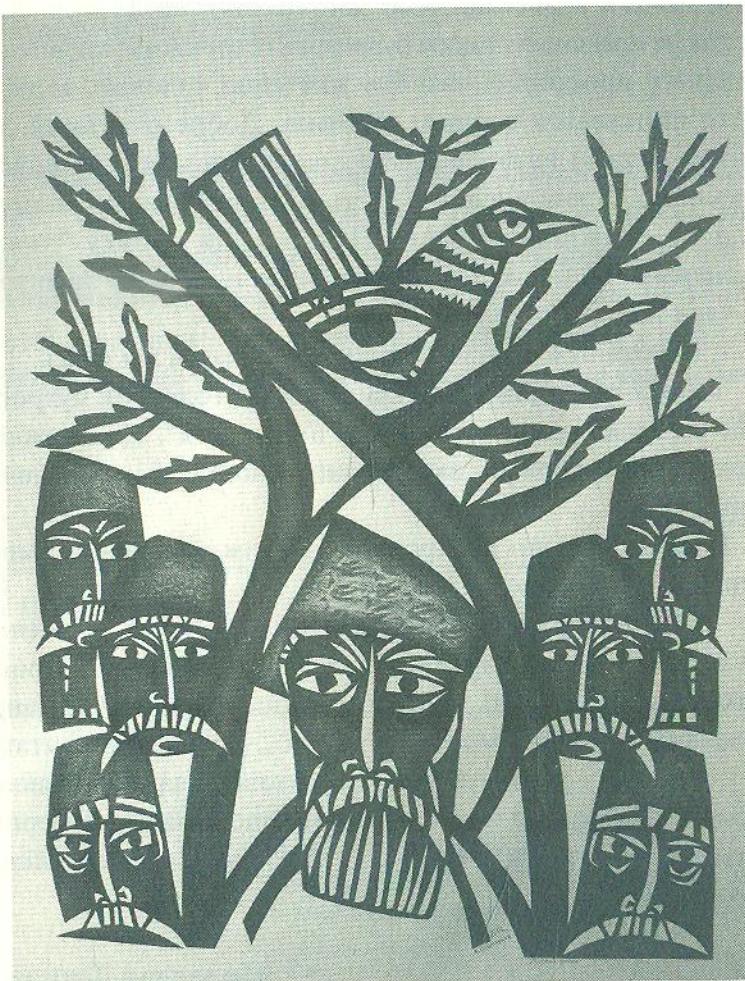
Людині потрібна людина! А вже потім брат, друг, чоловік, дружина. *Людина потрібна людині!* Як дізнатися, що це – твоя людина? Ви впізнаєте одне одного за поглядом. Ніби вже бачили ці очі в мріях і снах. А може, в інших життях. Правда погляду не обдурює, вона пробивається через сутінки віків і порожнечу простору. Погляди пізнаються і зливаються. І ви зливаетесь, як дві краплини. І світите одне одному, яко кристали. Бо це рідні, світні погляди, і в них – чисті, ясні помисли. Навіть Бог прокидається, коли Людина знаходить Людину.

Про те, для чого вершини

Коли не вистачає простору моїм очам, я піднімаюся на вершину Розради-гори і даю їм насититися мальовничими краєвидами.

Коли щось гнітить моє серце, я йду на вершину і даю серцю насититися Небом.

Коли мені належить прийняти важливе рішення, я чекаю, коли "вершини" сягне мій настрій, мій дух.

Про чоловічу і жіночу відданість

Чоловіки – сівачі. Весь час щось сіють – хлібне зерно, свій труд, своє власне сім'я, своє ім'я, свою славу (добру чи недобру). Сіють скрізь і завжди, залишають найцінніше, тому вони й бояться смерти. Жінки ж не сіють своє в чуже, вони народжують живе з живого, себто – відроджуються. Тому смерть їм не така страшна.

А ще жінки – жертвні, вони відданіші чоловікам, ніж ті їм. Ця відданість і видима і прихована. Вони стрімголов кидаються захищати чоловіка у бійці. Чоловіки ж не втручаються, коли гризуться між собою жінки. Того, кого обрала, жінка буде захищати до кінця і грудьми, і руками, і словом, і всеперемагаючию любов'ю.

Не силкуйся скласти жінці ціну. Цінуй її, як повітря. Дихаючи, ти ж не перебираєш, яким повітрям дихати, – просто дихаєш ним, як даром Божим.

І не забувай, що жінка дивиться на світ твоїми очима. Твоя жінка – твій світ.

Про чин бесіди

Зачаровувала його манера говорити. Короткі фрази, мовлені м'яко, зичливо, але місткі змістом, тужаві від наповнення. Правда, нерідко із загадковою незавершеністю. Наче залишався простір для домислу. І жодного натяку на категоричність, наполягання на своєму. Такими були його світоглядні засади. Пригадую, я спітав його рецепт від чогось.

– Рецептів немає, – коротко сказав. І більше нічого не додав.

– А як же лікарі? – доскіпувався я. – Вони ж виписують рецепти.

– Виписують, – мляво згодився. – За це вони мають зарплату. А мали б діставати за те, що виліковують...

Сам він лікував і виліковував, не виписуючи рецептів. Бо рецептів, виявляється, не існує. Повсякчасна змінність світу, внутрішнього і зовнішнього, не може передбачити стаїх приписів.

Але повернімося до "чину бесіди", як він волів казати. І стверджував, що виробилася вона в нього під уплівом лісового вікування. Всі згуки живого лісу доцільні і промовисті, жодного зайвого. Якщо дослухаєшся, кожен звук щось означає, звідомляє. А коли зрозумієш їх, то й сам "не станеш намарно тривожити воздух". Собі на шкоду. Бо в дикому середовищі це несе загрозу. Втім, і в людському теж.

– Коли багато говориш, інші знають, що ти думаєш. Якщо вони кажуть зайвину, ти знаєш їх гадки. Головне, що маєш сказати, висловлюй коротко. Якщо починаєш довго пояснювати, думки стають незрозумілі навіть тобі.

Про погоду життя

Заходило на ніч. Ми сиділи з дідом Андрієм під горіхом і перебирали очима зірки.

– Ходиш взором по небу, як ногами по землі, – тихо промовив старий. – Воно так: небо – се перевернута земля. Пес на ньому стереже отари звізд, – показав пальцем на зоряного Пса, що кліпав нам гарячим оком.

Ми сиділи допізنا в сповітку вечірнього літепла, бо в лампі скінчився гас. Але треба було вкладатися, і я наостанок поцікавився:

– Чи добра буде завтра погода?

– Ти міркуєш косити? – вдавано серйозним тоном запитав Світован.

– Та ні.

– Може, збираєшся на лови?

– Ви ж знаєте, що я не полюю.

— Овва, ти, як той закоренілій моряк: нікуди не пливе, а все одно чекає попутного вітру... Погода завтра буде така, як треба.

— Для кого "як треба"? — запитав я, глупувато посміхаючись.

— Для самої погоди. Для природи. Вони свій уклад знають. Життя тече, куди треба.

— До чого тут життя? — здивувався я.

— До того, що життя має той же норов, що й погода. Воно ні добрe, ні лихе. Життя таке, яке є. І якщо ти довірішся йому розумом і серцем, то все буде так, як треба, навіть якщо піде не за твоїми планами... Але гайда на спочивок, бо скоро ободніється.

Це було одне з його слівець, що означало "розвидниться".

— А як же тоді з попутним вітром? — не вгавав я. — Його не треба чекати?

— Треба. Коли пливеш і знаєш, куди пливти. Для тих, хто нікуди не пливе, не буває попутного вітру.

Про розраду і поклик

Коли мені не вистачає грошей, я не кидаюся їх позичати і не хапаюся заробити абияк. Я йду до гори Розради. Ні, не копати скарби — я йду думати.

Коли опускаються руки і опадає в скорботі душа, я не йду до людей за втіхою. Я шукаю безлюддя і молюся.

Коли ображають мене або мій народ, я стискаю руки в кулак і не чекаю розради, тільки — поклик...

Про життя коло води

Щодня, за будь-якої погоди, ми ходили з ним купатися на маленьке озеро, яке розчистили від зарості. Якось він сказав, що на кам'яній купелі царя Чин-Тара було вибито напис: "Освіжайся-оновлюйся водою щоденно і цілком, і знову, і завжди".

Вода була для нього чимось більшим, ніж вода. Якщо на садибі є бодай крихітна водойма, струмок, чи навіть криниця, – це вже благословенна, "священна земля", як уважали давні елліни. Та такому обійсті більше птахів, плазунів, комах і невидимої живності. Там рясніша роса і там зароджується ранковий туманець. І земля там легша, живіща. Вона "пливе". Бо коли бачиш у тій воді хмарі, звізди, то розумієш, що живемо ми серед води, на острові.

Ще він казав: "Споглядаючи воду, міряємо глибину своєї душі".

Воду пив зазвичай із одної криниці ("вона мене впізнає і тому годить мені"), намагаючись зачерпнути з глибини. Довго вербовою ключкою черпав. Пив не одразу ("свіжа вода, як свіжий хліб, – недозріла"), наливав у глиняний глек і кидав туди жменю ягід (будь-яких), або розкрайне начетверо яблуко чи інший плід, або декілька кружалець цитрини чи навіть отірка. Казав, що ягода, плід, відірвані від кореня, все 'дно продовжують стягувати собі поживу, себто – і з води тягнуть завислий мул та інші мертві рештки і солі. Себто – чистять воду, м'якшать і віддають їй свою силу. Називав таку воду "оживленою". Вона й смак має інший. Цілий день він доливав глек, а увечері "вичахлі ягоди і плоди" висипав під дерево.

Пив і посеред ночі, коли прокидався. І казав, що "нічна" вода смачніша за денну.

Я запитував:

"Ви вмієте находити воду під землею. В чому секрет?"

"Щоб знаходити воду, необхідно копати багато криниць".

Про сіль землі, якої достатньо

Не пересолюй, ліпше недосолити. Сіль довго обертається в м'язах, у крові, в кістках, отруюючи їх. Усе тіло силкується витиснути з себе сіль, та це нелегко. Сльози, які не проливаються з очей (добре, коли так), мають здатність проливатися всередину – і тоді нам здається соленою їжа, яку ми не солили. Добра дециця солі дістается нам від землі через овочі, плоди, м'ясо й молоко. Може, тієї солі земної й достатньо.

Про лікування без лікування

На лікування я не мав би ні грошей, ні часу, – казав він. – Тому свої ліки вживаю щодня: три зубці часнику (синього, твердого, як кінський зуб, і лю того, що аж дірки пропікає в роті), яблуко, дві ложки лляної олії, жменя бринзи, добрий пук зеленини з неодмінними гілочками розмарину. Кілька ковтків вина. Коли риба на столі – день благодатний. Чому треба їсти рибу? Бо вона завжди здоровіша за того, хто її їстя.

А ще мав свій рецепт "довгої молодості": мед, часник і ягоди чорниці подрібнити в рівних частках і скласти у слоїк. Держати в холодному темному приміщенні. Їсти по дві ложки в день.

Про те, що притягує хвороби

У хворобі не плекай жалю до себе. Бо це й притягує хвороби. Радше – черпай з ясності духа, який частіше навідується до недужих. Відібравши в нас тілесні сили, хтось турботливо відкриває нам духовні двері, підводячи до нового розуміння. Можливо, хворість є якоюсь важливою додачею до життя...